

MARIA
CALLAS

- uz stotu
godišnjicu
rođenja

marija barbieri

Je li Maria Callas (1923.-1977.) bila najveća pjevačica XX. stoljeća - teško je reći, ali da je stubokom promjenila pristup opernoj umjetnosti i obilježila epohu - to je posve izvjesno. Njezine su snimke i danas tražene i najprodavanije snimke klasične glazbe. One nastale kad je bila na vrhuncu, između 1952. i 1957. godine neupitan su primjer vokalne perfekcije i, gotovo bismo mogli reći, astralnih postignuća. Nisu bez greške - kao što u umjetnosti ništa nije, ali su jedinstvene i neponovljive. Uzor pristupa opernoj umjetnosti.

Ambiciozna mati tjerala je Mariju i njezinu sestru da nastupaju na raznim natjecanjima za glas i glasovir, a 1937. godine s kćerima odlazi iz SAD-a u Atenu i upisuje Mariju na Konzervatorij. Tamo je upoznala nekoć slavnu španjolsku koloraturnu sopranisticu Elviru de Hidalgo (1891.-1980.), koja će postati njezinom dugogodišnjom učiteljicom i od koje će naučiti onu pjevačku tehniku koja će joj, uz raspon glasa od tri oktave, omogućiti da pjeva praktički sve što je pisano za ženski glas. Nakon što je oduševila na audiciji za Operu u Ateni, službeno je debitirala 27. kolovoza 1942. kao Tosca. Iako podosta krupna, svojom je neobičnom izražajnošću osvojila publiku i ubrzo postala prvi sopran. Ta Tosca će postati jedna od ključnih uloga u repertoaru Marije Callas. S njom je počela i s njom je završila karijeru. Godine 1964. Covent Garden ju je za nju postavio na repertoar. Uspjeh je bio golem, pljesak je trajao punih 35 minuta. A nastup 5. srpnja 1965. na svečanoj predstavi „Tosca“ pred kraljevskim uzvanicima u Londonu bio je posljednji nastup Marije Callas na sceni.

Nakon početnih uspjeha u Ateni Maria Callas vratila se u rodnu Ameriku, u siječnju 1947. pjevala je Turandot u Chicagu, a već e iste godine nastup u naslovnoj ulozi Ponchiellijeve „Gioconde“ u Areni u Veroni. Dirigirao je Tullio Serafin (1878.-1969.). Veliki dirigent i veliki poznavatelj glasova ispravno je zaključio da se u njoj kriju neslućene mogućnosti, ali ne u zahtjevnim dramskim ulogama nego u revitalizaciji opera ranoga talijanskog belkanta za koje je imala sve glasovno-pjevačke predispozicije. U tome mu je zdušno pomagao milanski bogataš Giovanni Battista Meneghini za kojega se Maria udala 1949. godine.

Najveći umjetnici su pedeset posto muzičari a pedeset posto muzikanti. Maria Callas je upravo bila takva. Maksimalno senzibilna, bila je ponizna službenica glazbe. Težnja za postizanjem efekata bila joj je strana, muzika joj je govorila sve, iz nje je polazila. Serafin ju je učio kako svaki triler i svaki ukras imaju smisla i nisu u partituri zato da bi pjevačica pokazala svoje zavidne pjevačke sposobnosti. Tražio je da se striktno drži notnog teksta, a ona, koja je tako duboko osjećala glazbu i bila svjesna njezine unutarnje dinamike i velikog izražajnog luka, slijedila je njegove upute i zajedno s njim tražila savršenstvo. Muzika je izvirala iz njezinog cijelog bića, a ono iz nje. U tome je možda i razlog što u filmu „Medeja“ Pier Paola Pasolinija iz 1969. bez Cherubinijeve glazbe nije bila ona prava koja je Medejom u operi upravo opčinjavala slušatelje i gledatelje.

Serafin je nagovorio svojega prijatelja Francesca Sicilianija, tada umjetničkog ravnatelja kazališta Comunale u Firenci da je čuje, i on joj je, oduševljen njezinim sposobnostima, povjerio ulogu Norme. I tako je

potkraj 1948. najteža uloga u talijanskome sopranskom repertoaru ponašla svoju najveću interpretkinju, neodvojivo povezanu uz nju. Dvadesetpetgodišnja Grkinja pronašla je svoj put u opernu povijest. Normu je pjevala najviše u karijeri, čak 90 puta.

Između Norme u Firenci i Elene u tada vrlo rijetko izvođenoj Verdijevoj operi „Sicilijanska večernja“ na otvorenju sezone 1951./1952. godine u Scali kojom je dirigirao Victor de Sabata, još jedan glasoviti dirigent koji je sudjelovao u izgradnji fenomena Callas, prošle su tri godine. I kad je Maria Meneghini Callas 1951. godine u punome sjaju zablistala u zahtjevnoj ulozi Elene na otvorenju sezone u Scali, rodio se mit CALLAS. Maria Callas već je na prvom nastupu u novoj ulozi donosila cjelovitu kreaciju koja je postajala uzorom. Takva je bila i Lady Macbeth na otvorenju sezone 1952./1953. godine u Scali pod de Sabataovim ravnanjem. Bio je to i prvi radijski prijenos predstave s Marijom Callas iz Scale. Donijela je vrhunsko ostvarenje, a imala je tek 29 godina!

Počela je njezina blistava karijera. Postala je „primadonna assoluta“ i „la divina“ (božanstvena). Glazbena je kritika smatra umjetnicom neograničenih pjevačko-tehničkih mogućnosti i superiorne, izražajne i posredujuće inteligencije. Ona hoće svugdje biti prva, njezin je moto: ili ja, ili nitko. Svjesna je da joj sve ide u prilog i da ima moć, pa se njome koristi. Godine 1952. do 1957. njezine su godine. Snima za ono doba velik broj od 13 kompletnih opera i 4 recitala i postiže basnoslovne honorare. Okružena je fanatičnim divljenjem i obožavanjem. Svaki njezin nastup je događaj. Dirigenti i redatelji s kojima surađuje pomažu joj da

postigne vrhunske rezultate. Serafin za nju izvlači iz zaborava Rossinijevu „Armidu“ koju se nitko nije usudio pjevati zbog golemih pjevačkih zahtjeva. „Armida“ na festivalu Maggio Musicale Fiorentino 1952. bio je svojevrsan kulturološki pothvat, jer se uloga zbog glasovnog opsega smatrala neizvedivom. Sljedeće godine, također na festivalu Maggio Musicale Fiorentino nastaje glasovita „Medeja“. Svjesna svoje umjetničke moći Maria Callas izjavljuje: *„Ja nemam suparnica, ja mogu pjevati bez problema sve što one pjevaju, onih istih pet do deset uloga, a kad one budu mogle podmetnuti leđa i same iznijeti opere koje su pale u zaborav, onda bi mi možda mogle biti suparnice.“*

A kakvu je revoluciju tek unijela u standardnome repertoaru. Premijera „Traviate“ u Scali 28. svibnja 1955. uzvitlala je mnogo prašine. Virtuoznost i isprazna ljepota ustupili su mjesto pravoj vrijednosti glazbe. Velika joj se umjetnica potpuno predala i iz nje crpila snagu za nov pristup. Cijelim svojim bićem i svojim neobičnim glasom kojim je tada mogla izvesti sve što je željela, unijela je veliko bogatstvo nijansi u izrazu koje zahtijeva taj iznimno složen Verdijev lik. Izvanredan dirigent Carlo Maria Giulini i isto tako izvanredan redatelj Luchino Visconti u tome su je zdušno podupirali. Bilo je i glasnih negodovanja na tih osamnaest predstava Verdijeve omiljene opere te sezone, ali je isto tako postalo jasno da se Violettu ne može više interpretirati slatkasto-romantično kao što se do tada činilo. Ta je premijera izazvala jedan od najvećih skandala u Scali, i to je bio konačni sukob između konzervativnog ukusa i novih tendencija. Genijalna umjetnica rekla je: *„Godinama sam radila na tome*

da postignem bolestan izraz u glasu na smrt bolesne Violette. A što su ljudi rekli? 'Callas je umorna. Glas je umoran.' A upravo je to bilo ono što sam htjela. Htjela sam stvoriti taj dojam. Kako bi Violetta mogla biti u tom stanju i pjevati velikim, sjajnim, zaobljenim tonovima? To bi bilo smiješno.“

Tijekom '50-ih godina Serafin s njom realizira niz antologijskih snimaka od kojih spomenimo tek „Rigoletta“, „Normu“, „Aidu“, „Moć sudbine“, „Luciju di Lammermoor“, „Manon Lescaut“, „Medeju“, a snima i s drugim vrhunskim dirigentima: Bernsteinom, Giulinijem, Karajanom, Gavazzenijem...

U godinama 1953. i 1954. Maria Callas smršavjela je trideset i šest kilograma. Postala je vitka i svojom figurom idealno odgovarala interpretiranim likovima. Elegantno se odijevala i kretala u visokim milanskim krugovima. Njezina je popularnost prelazila glazbene krugove. Godine 1956. trijumfalno je nastupila u Metropolitanu na otvorenju sezone. Na izvanrednoj premijeri Donizettijeve „Anne Bolene“ u travnju 1957. u Scali pljesak je trajao 24 minute. Svaka njezina nova uloga, svaki nastup snimaju se i potanko analiziraju. Analizira se svaki ton. Polemizira se o tome je li njezin glas lijep ili ružan, na što njegov najbolji poznavatelj Tullio Serafin odgovara: „Dobro se sjećam glasa Medeje, Violette, Lucije, Norme, Julije, Izolde, Armide, Lady Macbeth. Mogao bih dalje redati. Znam mnogo njezinih glasova. Zapravo, nikada nisam razmišljao je li njezin glas ružan ili lijep. Znao sam samo da je to tada bio pravi glas.“ Velika diva je na vrhuncu. Njezino djelovanje od 1952. do 1957. godine vrhunac je njezine, pa i svjetske operne umjetnosti.

Zbog glasovnog zamora početkom 1958. godine Maria prekida predstavu „Norme“ u Rimu u nazočnosti Predsjednika Republike, što izaziva golem skandal. Pogoršavaju se odnosi sa Scalom i Metropolitanom. U njezin privatni život ulazi grčki multimilijunaš, brodovlasnik Aristoteles Onassis i njezin se život mijenja, sve više sudjeluje u društvenom životu, a 1959. godine raskida brak s vjernim pratiteljem Meneghinijem. Postala je legenda, ali njezine su sposobnosti slabjele. U lipnju 1962. otpjevala je svoju posljednju predstavu u Scali - „Medeju“, oprostila se od Milana i otišla u Pariz gdje je počela surađivati s velikim dirigentom Georgesom Prêtreom. Svoju je umjetnost koncizno izrazila: „Pjevanje za mene nije pitanje ponosa, nego samo pokušaj da se uzdignem prema prostorima gdje vlada harmonija“.

Život Marije Callas duhovno je prestao kad ju je Onassis 1968. godine napustio i vjenčao se s udovicom američkog predsjednika Kennedyja, Jacqueline. Povukla se potom u usamljenički život u Parizu gdje je i umrla u 53. godini od srčanog udara, a francuski je radio tada objavio: „Zauvijek je utihnuo najslavniji glas svijeta.“ Mjesec dana poslije njezine smrti milanska Scala, pozornica njezinih najvećih uspjeha i slave, u kojoj je ostvarila 23 uloge od ukupno 47 koliko ih je tumačila i nastupila čak 181 put, te joj priredila komemoraciju kakva se ne pamti, a kad je 1978. godine Scala slavila dva stoljeća postojanja izdala je spomen-medalju s likom Marije Callas u ulozi Gluckove Ifigenije. Postala je besmrtna, ušla u povijest i čvrsto zasjela među one stvaraoce koji je mijenjaju.